

พินิจหนังสือ การพัฒนาคือการสร้างเสรีภาพ

บัวพันธ์ พรหมพักพิง¹

หนังสือ Development as Freedom (การพัฒนาคือการสร้างเสรีภาพ) เขียนโดย อมาตยา เซน Amartya Sen ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1999 โดยสำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์ Oxford University Press

โดยทั่วไปแล้ว เรามักจะเข้าใจว่า การพัฒนาเป็นการมุ่งไปสู่สังคมที่ดีกว่า และเป็นธรรมมากกว่า อย่างเช่นที่ Robert Chambers ชี้ไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดี หรือ good changes อย่างไรก็ตาม การพัฒนาก็ยังคงเป็น ประเด็นที่ถกเถียงกันมาตลอดว่า หมายถึงอะไรกันแน่ โดยเฉพาะการตัดสินว่า อะไรดี หรืออะไรไม่ดี อะไรเป็นความก้าวหน้า อะไรเป็นความล้าหลังนั้น ไม่อาจจะหลีกเลี่ยง พ้นไปจากการตัดสินเชิงคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งของสังคมได้ แม้ว่าจะมีข้อถกเถียง ดังกล่าวนี้ ในหมู่นักวิชาการ แต่ในวงกรนโยบาย ดูเหมือนจะมีข้อถกเถียง หรือมีความเห็นที่ สอดคล้องกันในระดับหนึ่งว่า อะไรคือสังคมที่ดีที่เราปรารถนา ดังนั้น เป้าหมายปลายทาง ของการพัฒนาจึงไม่ค่อยมีประเด็นถกเถียงในหมู่นักนโยบาย ข้อถกเถียงส่วนมากจะเป็น ประเด็นทางเทคนิค อย่างเช่นจะวัดการพัฒนาอย่างไร จะพัฒนาชนบทอย่างไร อะไรคือ คุณภาพชีวิตที่ดี เป็นต้น ในหนังสือเรื่อง การพัฒนาคือการสร้างเสรีภาพ (Development as Freedom) ที่เรากำลังจะแนะนำและจะวิจารณ์ในที่นี้ ก้าวออกมาจากข้อถกเถียงใน ทางเทคนิค โดยมองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องจริยธรรมและอุดมการณ์ ซึ่งมีรากฐานมา จากปรัชญาทางการเมือง หนังสือเล่มนี้ ได้รับการกล่าวถึงและการอ้างอิงที่กว้างขวาง พอสมควร ดังนั้นในยุคที่ความรู้ทางวิชาการถูกรวบงำโดยความคิดในทางเทคนิคแบบนี้เอง หนังสือเล่มนี้จึงมีความสำคัญที่ผู้อ่านควรจะให้ความสนใจ

อมาตยา เซน ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ เกิดปี ค.ศ. 1933 ในรัฐเบงกอล ตะวันตกของอินเดีย ในสมัยที่เขาเกิดประเทศอินเดียยังอยู่ภายใต้การปกครองของ

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จักรวรรดินิยมอังกฤษ เขาเริ่มการศึกษาในกรุงดัลคา เมื่อประเทศบังคลาเทศได้รับอิสรภาพจากอาณานิคมอังกฤษ ครอบครัวเขาจึงย้ายเข้าไปอยู่ในอินเดีย การได้ผ่านชีวิตและเห็นความทุกข์ยากของผู้คนในแถบเอเชียใต้ ได้เป็นแรงดลใจในงานเขียนของเขาหลายเรื่อง เขาได้รับรางวัลโนเบล สาขา Economic Sciences เมื่อปี 1998 หนังสือที่อมตยา เซน เขียน บางเล่มได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากกว่า 30 ภาษา และเผยแพร่ไปทั่วโลกในปี 2010 นิตยสารไทม์ ได้ยกย่องเขาให้เป็นหนึ่งใน 100 ผู้ทรงอิทธิพลของโลก

ตามความคิดของ อมตยา เซน ความคิดทางวิชาการที่เน้นไปในทางเทคนิคหรือการปฏิบัติของการพัฒนาเพียงอย่างเดียว โดยไม่สนใจเป้าหมายปลายทางนั้น อาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการพัฒนา ที่สำคัญคือ ประเด็นทางเทคนิค อาจจะนำเราไปในทิศทางที่ผิด และเสี่ยงที่จะเดินเข้าไปสู่วิกฤติหรือภาวะที่เราไม่ได้ปรารถนา ในหนังสือเล่มนี้ อมตยา เซน ได้ผสมผสานเอาข้อถกเถียงในทางปรัชญา กับประเด็นทางเทคนิคหรือการปฏิบัติ เพื่อที่จะให้เราเข้าใจเป้าหมายของการพัฒนา และการเลือกวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย โดยพื้นฐานแล้ว อมตยา เซน เป็นนักเศรษฐศาสตร์ และมีความสนใจในทางปรัชญา แต่ในหนังสือที่เขาเขียนเล่มนี้ ไม่มีสมการทางเศรษฐศาสตร์ที่เรามักจะคุ้นเคย สิ่งที่เขานำเสนอ มีใจเรื่องรายได้และความมั่งคั่ง หรือมิใช่ความพึงพอใจตามทัศนคติของนักอรรถประโยชน์นิยม แต่มีใจกลางอยู่ที่สิ่งที่เขาเรียกว่า “ความสามารถ” (capabilities) หรือแก่นสาระของเสรีภาพของมนุษย์ (substantive freedom) เขาเสนอว่าการพัฒนาจะต้องช่วยให้เกิดการขยายตัวของเสรีภาพของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงเสรีภาพในเชิงกระบวนการ ได้แก่เสรีภาพที่จะเข้าไปใช้โอกาสที่มีอยู่ในสังคม และเสรีภาพในฐานะที่เป็นเป้าหมายปลายทาง

เสรีภาพคืออะไร

ในสองบทแรกของหนังสือ อมตยา เซน พยายามที่จะนิยามขอบเขตของเสรีภาพ และอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในบทนำ และในประโยคแรกของบทนำของหนังสือ อมตยา เซน กล่าวว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการของการขยายเสรีภาพของประชาชน” การมองความหมายของการพัฒนาเช่นนี้ แตกต่างจากทัศนคติการมองการพัฒนาทั่วไป ซึ่งมองว่า การพัฒนาเป็นความเติบโต

ของผลผลิตรวมของชาติ เป็นการเพิ่มขึ้นของรายได้ของบุคคล (ประชากร) เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรือเป็นความทันสมัยของสังคมแน่นอนที่สุดว่าการพัฒนาในความหมายต่างๆ เหล่านี้ ก็จะมีส่วนช่วยขยายเสรีภาพของบุคคล แต่เสรีภาพก็ขึ้นกับปัจจัยอื่นๆ อีกมาก เสรีภาพเป็นเสมือนปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เป็นโอกาสทางสังคม สนับสนุนให้เกิดความโปร่งใส และความมั่นคง องค์กรประกอบเหล่านี้ มีความแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีความเชื่อมโยง และไม่สามารถแยกจากกันได้

เสรีภาพมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาใน 2 ด้าน ด้านแรก เป็นเหตุผลทางด้านการประเมิน กล่าวคือ การประเมินความก้าวหน้าหรือการพัฒนาจำเป็นต้องมองในแง่ที่ว่า เสรีภาพของประชาชนได้รับการเสริมสร้างให้แข็งแกร่งแค่ไหน ด้านที่สอง เป็นเหตุผลในด้านประสิทธิภาพ กล่าวคือ การบรรลุหรือประสพผลของ “การพัฒนา” ทั้งปวง ย่อมขึ้นอยู่กับประชาชนในฐานะที่เป็น “ผู้กระทำการเสรี” (free agency)

บทที่ ๓ ของหนังสือเล่มนี้ เริ่มเข้าสู่เนื้อหาที่เป็นทฤษฎีมากขึ้น และอมาตยา เซน เองก็เสนอว่า สำหรับผู้อ่านบางคนที่ไม่สนใจประเด็นทางทฤษฎี อาจจะข้ามบทนี้ไปได้ ซึ่งในการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ จะขยายการอภิปรายถกเถียงในบทนี้ภายหลัง ในบทต่อ ๆ มา อมาตยา เซน ได้ประยุกต์แนวคิดที่ได้เสนอไว้ในบทที่ ๓ ในการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เขาเสนอว่า แนวคิดเรื่องการขาดความสามารถ (capability deprivation) เป็นแนวคิดที่นำไปใช้สำหรับทำความเข้าใจความยากจน ได้ดีกว่าแนวคิดเรื่องรายได้ เนื่องจากว่าแนวคิดนี้สามารถที่จะเผยให้เห็นถึงมิติของความยากจนที่ไม่อาจจะเผยให้เห็นด้วยการวัดทางด้านรายได้ ตัวอย่างที่นำมาแสดงให้เห็นได้แก่การเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างอเมริกาและยุโรป ในเรื่องการระบบสุขภาพและอัตราการตาย การเปรียบเทียบระหว่างอินเดียและประเทศใน โซน sub-Saharan ทวีปแอฟริกา ในเรื่องอัตราการอ่านออกเขียนได้และการตายของทารก และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ในบทต่อมาคือบทที่ ๕ เซน พยายามที่จะยกประเด็นที่มีข้อถกเถียงกันและนักวิชาการมีความเห็นที่แตกต่างกันมากขึ้นมาพิจารณา ได้แก่เรื่องเศรษฐกิจ เขาได้พิจารณาบทบาทของตลาด ประสิทธิภาพของตลาด และความสามารถของตลาดในการในการทำให้เกิด “สินค้าสาธารณะ” (public goods) ตลอดจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างตลาดและรัฐ เขาได้ชี้ให้เห็นว่า การนำเอาแนวคิดในเรื่องความสามารถ

มาใช้สำหรับเป็นเกณฑ์ในการสร้างสวัสดิการ ซึ่งในปัจจุบันเราใช้เกณฑ์ที่มาตรฐานที่กำหนดโดยรัฐ (เรียกว่า mean-testing) น่าจะเป็นการหลีกเลี่ยง การบิดเบือนกลไกราคา ที่เกิดจากระบบสวัสดิการของรัฐได้ดียิ่งขึ้น

โดยทั่วไปแล้วในวงการการพัฒนา นักวิชาการมักจะทำให้ความสำคัญกับความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ มากกว่าเสรีภาพในทางการเมือง อย่างไรก็ตามในหนังสือเล่มนี้ เซน ได้โต้แย้งว่า ความจำเป็นในทางเศรษฐกิจนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่นำเราไปในทางที่ผิด เขามองว่า ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการในตัวของมันเอง เป็นเครื่องมือที่ทำให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียง (voice) ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระบบประชาธิปไตยนี้ จะเป็นปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดคุณค่าและวิถีปฏิบัติ อันจะเกื้อหนุนความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์

“สิทธิทางการเมือง รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการถกแถลงต่าง ๆ ไม่เพียงแต่เป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การตอบสนองต่อความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ (การตอบสนองความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ ต้องอาศัยหรือมีรากฐานมาจากสิทธิทางการเมือง – ผู้แปล) แต่สิทธิทางการเมืองเอง ยังเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจ (คือมีส่วนในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ อะไรที่ไม่จำเป็น) ด้วย”

ด้วยความคิดอันนี้ ทำให้มาตยา เซน ยืนยันว่า ประชาธิปไตย มีความสำคัญต่อการพัฒนา และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จำต้องทำให้ประชาธิปไตย ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มแข็ง หรือการมีการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว ไม่อาจเพียงพอที่จะเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพ หรือหากจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประชาธิปไตย จะต้องพิจารณาทั้งในฐานะที่เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย และสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยตัวของมันเองก็เป็นเป้าหมาย คือเป็นสิ่งที่ดีที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกคนนั่นเอง

ในบทที่ ๗ เซน ได้สรุปงานที่เขาเคยนำเสนอ และได้รับการเผยแพร่และมีการอ้างอิงอย่างกว้างขวาง ได้แก่การศึกษาในเรื่องความอดอยาก ที่เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ในเรื่องนี้เขาเสนอว่า ความอดอยากครั้งใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก ไม่ว่าจะเป็นที่ประเทศบังคลาเทศ (ในสมัยที่ยังรวมอยู่กับอินเดีย) ประเทศจีน หรือในทวีปแอฟริกา ไม่ได้มาจากการขาดแคลนอาหารโดยตรง แต่มาจากการขาด “การทรงสิทธิในการแลกเปลี่ยน” (exchange entitlement) ความอดอยากที่เขาได้ศึกษา เกิดขึ้นแม้ในพื้นที่ที่มี

การส่งออกอาหาร ซึ่งในพื้นที่เช่นนี้ เป็นเรื่องที่ไม่ยากที่จะหลีกเลี่ยงความอดอยากเช่นนี้ ด้วยการโปรแกรมการจ้างงานของรัฐ ซึ่งเป็นวิธีการที่ตรงไปตรงมา ในการสร้างการทรงสิทธิในการแลกเปลี่ยนของประชาชน เขาชี้ให้เห็นว่า ความอดอยากขนาดใหญ่ไม่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีประชาธิปไตย ส่วนมากแล้วจะเกิดขึ้นในพื้นที่ของอำนาจนิยม (authoritarian) ซึ่งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและขาดความโปร่งใส ถ้าหากจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ อมาตยา เช่น มองว่า การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร โดยปราศจากอุปสรรค จะเป็นการสร้างความแข็งแกร่งให้กับการทรงสิทธิในการแลกเปลี่ยนของประชาชน ทักษะของอมาตยา เช่น แบบนี้ ก็สอดคล้องกับความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ที่มองว่า ข้อมูลข่าวสาร เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในประเทศโลกที่สาม การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร มีปัญหาอุปสรรคมาก จนทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า ตลาดที่ไม่สมบูรณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสารก็มีต้นทุนสูง จนทำให้การโอนย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หรือการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นได้ยาก

อีกประเด็นหนึ่งที่เขาน ได้หยิบยกขึ้นมาในหนังสือเล่มนี้ และมีอยู่ในงานอื่น ๆ ของเขาด้วยคือ บทบาทของผู้หญิงในการพัฒนา เขามองว่า การปรับปรุงความอยู่ดีมีสุขของผู้หญิง มีความสำคัญเท่า ๆ กับการเสริมสร้างความเป็น agency ของพวกเขา หลักฐานที่เขาน นำมาสนับสนุนข้ออ้างอันนี้ก็คือ อัตราการรู้หนังสือของผู้หญิง ตัวแปรที่ทำนายอัตราความอยู่รอดของเด็กและการลดอัตราการเจริญพันธุ์ได้ดีที่สุด ก่อนที่อมาตยา เช่น จะเขียนหนังสือเล่มนี้ เขาได้เผยแพร่บทความเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย ซึ่งรู้จักเป็นที่แพร่หลายคือ Cooperative and conflict model ซึ่งภายใต้แนวคิดนี้ อมาตยา เช่น เสนอว่า ในครัวเรือนนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย จะมีสองสถานะ คือสถานะหนึ่ง ทั้งหญิง และชายจะต้องร่วมมือกัน แต่อีกสถานะหนึ่ง หญิงและชายจะมีความขัดแย้งกันอยู่เสมอ แต่ในครัวเรือน ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ ไม่อาจจะเปิดเผยให้เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากตกอยู่ภายใต้โครงสร้างของวัฒนธรรมอันเดียวกัน ในหนังสือเล่มนี้ แม้ว่า อมาตยา เช่น จะให้ความสำคัญกับประเด็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย แต่ก็ไม่ได้วิเคราะห์ หรือนำเอาประเด็นในเรื่องของ “เสรีภาพ” เข้าไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายอย่างแจ่มชัด อย่างเช่นประเด็นการวัดการพัฒนาโดยใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ แต่ว่างานของผู้หญิง อย่างเช่นงานบ้าน (domestic work) ก็ไม่ได้รวมเอาไว้ใน GDP ประเด็นดังกล่าวนี้ จะมีความหมายอย่างไร ถ้าหากเรามองจากแง่มุมของเสรีภาพ ซึ่ง อมาตยา เช่น ไม่ได้สาธยายไว้

ส่วนในเรื่องการเพิ่มประชากร เป็นประเด็นที่มีการถกเถียง และมีการทำนายในทางที่เลวร้ายมาก่อน ในเรื่องนี้ เช่นค่อนข้างที่จะอยู่กับฝั่งความคิดที่ว่า หากประชากรเพิ่มอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เราก็จะประสบปัญหาในการพัฒนา เขายกตัวอย่างความสำเร็จของการควบคุมจำนวนประชากรที่เกิดขึ้นในรัฐ Kerala และชี้ให้เห็นว่า จีนก็อาจจะประสบผลสำเร็จเช่นนั้น โดยหลีกเลี่ยงการลดจำนวนประชากรโดยการบังคับ (นโยบายการมีบุตรคนเดียวของรัฐ)

ในด้านสิทธิมนุษยชนนั้น เช่นไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องความชอบธรรมและความสอดคล้องต้องกัน (legitimacy and coherence) ในหนังสือเล่มนี้ เขาได้ให้ความสำคัญกับข้อถกเถียงในเรื่อง “คุณค่าของเอเชีย” (Asian Values) และวิพากษ์วิจารณ์ทางด้านวัฒนธรรม เขามองว่า ประเพณีหรือการมองสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก ไม่ได้เป็นแหล่งเดียวเท่านั้น ที่จะจัดเตรียมพวกเราในการเข้าไปสู่เสรีภาพ และความเข้าใจต่าง ๆ ในทางสังคม ในที่นี้ เราจะต้องคำนึงถึงความหลากหลาย และความหลากหลายที่ว่านี้ ก็จะเป็นแหล่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดสิทธิมนุษยชนโดยไม่มีข้อยกเว้น การที่อเมริกา เช่น ยกเอา คุณค่าของเอเชีย ขึ้นมาเป็นประเด็นพิจารณาในที่นี้ ถือว่าเป็นเรื่องที่แหลมคมเป็นอย่างยิ่ง ความจริงแล้ว หลักการสิทธิมนุษยชน ถือว่าเป็น “คุณค่าร่วม” (universal values) ของมนุษยชาติ แต่ว่าการนำเอาหลักการดังกล่าวนี้ไปใช้ อาจจะส่งผลในทางลบ ตัวอย่างอันหนึ่งที่เราเห็นได้ จากการนำเอาหลักการอันนี้มาใช้และอาจจะส่งผลในทางลบ ก็คือ การบอยคอตสินค้า ที่มีต้นทางมาจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีการใช้แรงงานเด็กในกระบวนการผลิต ผลก็คือ การบอยคอตนี้ อาจจะทำให้เกิดการหดตัวทางเศรษฐกิจ และส่งผลให้เกิดความขาดแคลน หรือความอดอยาก และแน่นอนที่สุดว่าเด็กก็จะต้องได้รับผลกระทบอันนั้นด้วย แต่ถ้าหากว่าเราปล่อยให้มีการผลิตที่มีการใช้แรงงานที่ไม่เหมาะสม ก็อาจจะมีกรขยายการทุจริต การเอารัดเอาเปรียบออกไปอย่างกว้างขวาง

ในตอนต่อมาของหนังสือเล่มนี้ เป็นประเด็นที่เน้นไปในทางทฤษฎี คือเรื่องทางเลือกที่มีในสังคมและพฤติกรรมของปัจเจก ข้อถกเถียงในเรื่องนี้ก็ขยายออกมาจากรื่องตลาด ที่โดยพื้นฐานแล้วจะต้องให้ผู้ซื้อและผู้ขายมีเสรีที่จะเลือก หรือตัดสินใจ ประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงก็คือ ภายใต้ “ทางเลือกที่มีในสังคม” (social choices) การตัดสินใจของปัจเจกมักจะยึดหลักของความเห็นแก่ตัว เช่นมองว่า ด้วยเหตุนี้ทุนนิยมจึงจำเป็นต้องมีระบบคุณค่า หรือสถาบันอื่น ๆ เพื่อช่วยในการวางกรอบการตัดสินใจของปัจเจก ประเด็นดังกล่าวนี้ เข้าไปอยู่ในข้อถกเถียงในเรื่องของจริยธรรมในการทำธุรกิจ หรือคอร์ปชั่น

ในบทสุดท้าย อมาตยาเซน พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นธรรม เสรีภาพ และความรับผิดชอบ ซึ่งในบทนี้ เขาได้เน้นย้ำอีกครั้ง ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดเรื่องความสามารถ (capabilities) ที่มีเหนือกว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนามนุษย์ ถึงแม้ว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนามนุษย์ จะก้าวออกมาจากกรอบแคบ ๆ ของการวัดการพัฒนาที่เน้นในเรื่องความเติบโต แต่ก็ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากว่า การวัดการพัฒนาของมนุษย์ก็ยังมีข้อติดอยู่กับผลของ (การพัฒนา) มนุษย์ต่อการผลิต แนวคิดเรื่องการพัฒนาของมนุษย์ ยังไม่ได้ก้าวไปแตะในเรื่องผลของความสามารถของมนุษย์ ต่อความอยู่ดีมีสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าหนังสือเล่มนี้อาจจัดอยู่ในวิชา Development Economics แต่ก็มีเนื้อหาเชื่อมโยงไปถึงทางด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และอื่นๆ เนื้อหาหลักๆ 12 บทในหนังสือการพัฒนาคือการสร้างเสรีภาพนี้ แต่ละบทล้วนแต่มีความสำคัญ และเป็นการสังเคราะห์งานที่อมาตยาเซน ทำมาตั้งแต่ยุคต้นๆ โดยเฉพาะงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความอดอยาก (famine) และ Choice Theory ในตอนท้ายนี้ ผู้วิจารณ์ใคร่ขอหยิบยกเอาประเด็นเรื่องตลาด ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักอันหนึ่งที่อมาตยาเซน นำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ในเรื่องเสรีภาพ

ตลาด เสรีภาพ และการพัฒนา

ในหนังสือเล่มนี้ อมาตยาเซน ยกข้อถกเถียงในสองเรื่องเกี่ยวกับตลาดขึ้นมาแสดง ประการแรก ตลาดโดยพื้นฐานแล้วก็คือ กลไกที่สนับสนุนให้มนุษย์มี “เสรี” ในการแข่งขัน โดยตลาดเป็นกฎ กติกาในการควบคุมการกระทำของมนุษย์สามารถทำ (คือแลกเปลี่ยน) ในสิ่งที่เขาสามารถกระทำได้ การควบคุมโดยการผูกขาด (ซึ่งพัฒนาจากกระบวนการแข่งขัน) เป็นการปิดกั้นโอกาส ไม่ให้ปัจเจกสามารถกระทำโดยเสรี ประการที่สอง ตลาดเป็นกลไกที่นำไปสู่ความมั่งคั่ง และความเติบโตทางเศรษฐกิจ การปฏิเสธหรือการปิดกั้นกลไกตลาด (คือการแข่งขัน) จึงทำให้มนุษย์ถูกจองจำ กักขังอยู่ในความยากจน ความไม่รู้ หรือการมีสุขภาพไม่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่บั่นทอนเสรีภาพในการกระทำของมนุษย์

ผู้วิจารณ์มองว่า แนวคิดของอมาตยาเซน เกี่ยวกับเรื่องตลาด เป็นรากฐานในการมองเสรีภาพ ในหนังสือเล่มนี้มีไขข้ออ้างของอมาตยาเซน โดยตรง แต่เนื่องจาก

ผู้วิจารณ์มองว่า “ตลาด” คือแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพ และเป็นข้อถกเถียงที่มีมาแต่ดั้งเดิม กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจการเมือง ก็มีอุดมการณ์หรือมีคุณค่าพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องตลาด อดัม สมิท ซึ่งถือว่าเป็นบิดาของนักเศรษฐศาสตร์ ในหนังสือที่เขาเขียนว่า “The Wealth of Nation” ได้กล่าวถึงเสรีภาพในการแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจก หรือ “ตลาด” เป็น “มือที่มองไม่เห็น” กล่าวคือเป็นพลังอันสำคัญที่จะนำไปสู่ความมั่งคั่ง ด้วยเหตุที่ตลาด เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญ (ที่มีความจำเป็น) ที่จะนำไปสู่ความมั่งคั่ง และทำให้มนุษย์สามารถจัดความขาดแคลน ตลาดจึงอยู่แนวคิดทฤษฎีด้านการพัฒนามาตั้งแต่ต้น ประสบการณ์ที่ชัดเจนที่ชี้ว่า การปิดกั้น หรือควบคุมไม่ให้ตลาดทำงานได้อย่างเสรี ได้ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีของประเทศโซเวียต หรือประเทศในกลุ่มสังคมนิยม ที่มีการวางแผนและควบคุมการแลกเปลี่ยนโดยรัฐบาล ในที่สุดประเทศเหล่านั้น ต้องหันมาปฏิรูป โดยการให้ตลาดทำงานได้อย่างเสรี การพัฒนาในยุคปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่เน้นการลดอุปสรรคการค้า การแลกเปลี่ยน และจัดระเบียบสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้า

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์อยากจะทำให้เห็นก็คือ มีข้อสงสัยและข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อการทำงานของตลาด ในวงวิชาการทางด้านการพัฒนามากมายว่า จะทำให้เกิดผลตามทฤษฎีได้จริงหรือ ในประวัติของการพัฒนาของยุโรปตะวันตก เราจะเห็นได้ชัดว่าตลาดมีส่วนสำคัญที่ทำให้ยุโรปก้าวไปสู่ความมั่งคั่ง อย่างไรก็ตาม นักวิชาการ อย่างเช่น Polanyi ที่พูดถึงเรื่อง The Great Transformation ที่เกิดขึ้นในยุโรป ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงผลลบ หรือหายนะ ที่อาจจะเกิดขึ้น ติดตามมาจากการทำงานของกลไกตลาด โปแลนด์เชื่อว่า การก้าวไปสู่ความมั่งคั่งของยุโรป (การปฏิวัติอุตสาหกรรม) เป็นกระบวนการที่ “ตลาด” ได้แยกตัวออกมาจาก “สังคม” ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้น การแลกเปลี่ยนระหว่างมนุษย์ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของชุมชน ญาติ พี่น้อง หรือ “สังคม” ในลักษณะอื่นๆ เมื่อตลาดขยายตัวกลายเป็นกลไกขนาดใหญ่ ก็มีความพยายามที่จะเข้าไปควบคุมและกำกับสังคม ในทัศนะของโปแลนด์ พัฒนาการขั้นต่อไปของสังคมมนุษย์ จะเป็นเรื่องของความขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่าง “สังคม” และ “ตลาด” แต่ในช่วงนี้เนื่องจากว่าตลาดเป็นที่มาของความมั่งคั่ง ซึ่งเป็นปัจจัยยังชีพของมนุษย์ สังคมจึงจำเป็นต้องปล่อยให้ตลาดทำงานต่อไปอย่างเสรี ความพยายามที่สังคม (คำว่า

สังคม ในความหมายของ โปแลนด์ รวมความหมายถึง “รัฐ” ด้วย) ที่จะกลับเข้าไปควบคุมตลาด ในปัจจุบันก็คือการสร้างรัฐสวัสดิการซึ่ง Esping-Anderson เรียกว่า de-commodification คือการปกป้องมนุษย์ (ผู้อ่อนแอ) จากผลร้ายที่เกิดจากการแข่งขันของตลาด การควบคุมสังคมที่จะนำไปสู่หายนะก็คือการพัฒนาไปสู่การผูกขาดของตลาด ซึ่งผลร้ายดังกล่าวนี้ นักวิชาการก็ได้มีการกล่าวถึงและมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางอยู่แล้ว

สำหรับนักวิชาการที่ยังคงมองว่า ตลาดในความหมายที่เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างมนุษย์ ยังมีความสำคัญและมีความจำเป็น ได้ให้คำอธิบายโดยการแยกแยะให้เห็นชัดเจนระหว่างคำว่าตลาด และทุนนิยม โดยการแลกเปลี่ยนในระบบตลาด อาจจะมีได้หลายแบบ แต่ในระบบทุนนิยม เป็นระบบที่แสวงหากำไรสูงสุด โดยอาศัยตลาดเป็นช่องทางหรือวิธีการที่สำคัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุด การผูกขาดก็คือวิธีการที่จะทำให้แน่ใจว่าจะได้กำไรสูงสุด ทักษะแบบนี้มองว่า ผลกระทบในทางลบเป็นเรื่องของระบบทุนนิยม มิใช่เรื่องการแลกเปลี่ยนหรือเรื่องตลาด อย่างที่หลายฝ่ายเข้าใจผิด

สำหรับผู้วิจารณ์แล้ว นอกจากความสับสนระหว่างตลาดและทุนนิยม ที่ได้กล่าวโดยสรุปข้างต้นแล้ว ยังเป็นความสับสนในความหมายของคำว่าการพัฒนาโดยตรง ในหนังสือเสรีภาพคือการพัฒนาที่เขียนโดยอามาตยา เชน แม้ว่าเขาจะมองว่า เสรีภาพเป็นเป้าหมาย หรือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญโดยตัวของมันเอง ที่มนุษย์ทุกคนแสวงหา แต่คุณค่าและเป้าหมายดังกล่าวนี้ ก็ยังคงมีลำดับที่ต่ำกว่า “การพัฒนา” อยู่นั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อามาตยา เชน มองว่า เสรีภาพเป็น “วิธีการ” ที่จะทำให้มนุษย์เราบรรลุเป้าหมายที่สูงกว่าก็คือ “การพัฒนา” คำว่าพัฒนานี้ แม้ว่าจะมีความหมายไปได้หลายอย่าง แต่เห็นได้ชัดเจนว่า คำนิยามที่มีอิทธิพล และได้รับการนำไปปฏิบัติทั่วไป ก็คือนิยามการพัฒนาในกลุ่มกระแสหลัก (ที่มองว่า การพัฒนาคือความเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือความมั่งคั่ง) ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากว่า วาทกรรมการพัฒนาของกลุ่มกระแสหลัก ได้รับการสนับสนุนโดยการสร้างสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมารองรับอย่างแข็งขัน (นับตั้งแต่ธนาคารโลก ไปจนถึงสถาบันการศึกษาต่าง ๆ) ข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อนิยามการพัฒนาของกลุ่มกระแสหลัก ก็ปรากฏกว้างขวางอยู่แล้ว จึงจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ แม้อามาตยา เชน มองว่าการพัฒนาก็คือการขยายเสรีภาพของมนุษย์ คำว่า “การพัฒนา” ที่ถูกนิยามโดยกลุ่มกระแสหลักก็

จะกลับไปตีความคำว่า “เสรีภาพ” อีกตลบทหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ ความเชื่อ ของกลุ่มกระแสหลัก

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับข้อเสนอของอมาตยา เช่น เกือบจะทุกเรื่อง และหนังสือเล่มนี้ ก็เป็นหนังสือที่ผู้วิจารณ์อยากแนะนำให้ผู้สนใจได้อ่าน แต่ผู้วิจารณ์มองว่า ข้อเสนอเหล่านี้ จะไม่ก้าวออกไปไกลกว่าข้อเสนออื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว ผู้วิจารณ์อยากเสนอว่า ถ้าหากมนุษย์จะบรรลุถึงเสรีภาพได้จริง เราจะต้องปฏิเสธความคิดด้านการพัฒนา เพราะนั่นคือโช่ตรวนอันใหม่ที่จ้องจ้ำมนุษย์ ให้ตกอยู่ในกรงขังของความเติบโต และความมั่งคั่งนั่นเอง

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิจัยข. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

1. เป็นบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่อยู่ในรูปแบบของบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ หรือบทความทวิภาคหนึ่งข้อ
2. เป็นบทความภาษาไทยหรือบทความภาษาอังกฤษ ในกรณีที่ เป็นบทความภาษาอังกฤษต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
3. ต้องระบุชื่อบทความและชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. ต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 ขนาดอักษร Cordial 16 พร้อมทั้งแนบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยจัดส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ มาที่ kkurj@kku.ac.th
5. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
6. เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ
7. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
8. ต้องมีบทคัดย่อ (Abstract) และคำสำคัญ (Keyword) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทคัดย่อภาษาอังกฤษความยาวไม่เกิน 150 คำ และบทคัดย่อภาษาไทยความยาวไม่เกิน 150 คำ
9. หากมีภาพประกอบ ตาราง หรือแผนภูมิ ควรจัดลงในหน้ากระดาษแยกต่างหากแนบท้ายบทความ และผู้แต่งต้องระบุอย่างชัดเจนในบทความว่าจะให้แทรกตารางและแผนภูมิในตำแหน่งใดของบทความ
10. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืน

Guidelines for sending articles to be published in KKU Research Journal of Humanities and Social Sciences

1. The articles should focus on humanities and social sciences in the form of academic articles, research articles, review article or book review.

2. The articles can be written in Thai or English. If written in English, it should be proof-read by a native speaker before being submitted.

3. The article should be clearly titled, and enclosed with information on the author's name and surname, title educational background, workplace, position and contact address in Thai and English.

4. The article should be no more than 15 pages long, double-spaced, in 16 point Cordial font, (in Thai) or 12 point Times New Roman font (English), and sent as an e-mail attachment to kkurj@kku.ac.th

5. The article must not have been previously published

6. All articles are peer-reviewed by at least two experts in the field relevant to the subject of submitted papers.

7. If the article is translated from a foreign language, it should be presented with the author's copyright.

8. Articles must have an abstract in Thai and English of no more than 200 words in length in Thai and no more than 150 words in length in English.

9. All tables and figures should be prepared on separate sheets and attached at the end of the paper. Authors should indicate clearly in the text where tables and figures are to be inserted.

10. Hard copies and electronic copies of rejected articles will not be returned to the author.

รูปแบบการอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association) ดังนี้

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

ให้อ้างชื่อผู้แต่งหรือชื่อเรื่องในกรณีที่ไม่มีชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ โดยเขียนชื่อสกุลของผู้แต่งหรือชื่อเรื่อง และปี ค.ศ. ของการพิมพ์เอกสาร ทั้งกรณีที่เป็นการอ้างอิงของชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติมีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีศักยภาพในระดับโลกจำนวน 7-10 แห่งที่สามารถสนับสนุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพ ประการที่ 2 เพื่อให้เกิดกลุ่มวิจัยที่ผลิตผลงานวิจัยตีพิมพ์ระดับนานาชาติที่สามารถนำผลงานไปใช้ในภาคการผลิต ช่วยสร้างรายได้สู่ชุมชน และส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการส่งเสริมการส่งออกและทดแทนการนำเข้า จากเป้าหมายดังกล่าวได้มีการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยของไทยออกเป็น 4 กลุ่มและมีบทบาท ดังนี้ (Pitayanuwatna, 2006) หรือ

Pitayanuwatna (2006) ได้กล่าวถึงโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติมีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีศักยภาพในระดับโลกจำนวน 7-10 แห่งที่สามารถสนับสนุนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพ ประการที่ 2 เพื่อให้เกิดกลุ่มวิจัยที่ผลิตผลงานวิจัยตีพิมพ์ระดับนานาชาติที่สามารถนำผลงานไปใช้ในภาคการผลิต ช่วยสร้างรายได้สู่ชุมชน และส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการส่งเสริมการส่งออกและทดแทนการนำเข้า จากเป้าหมายดังกล่าวได้มีการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยของไทยออกเป็น 4 กลุ่มและมีบทบาท ดังนี้

ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงท้ายบทความ

Pitiyanuwatna, S. (2006). **External evaluation of higher education institutions:** Lecture notes at Chulalongkorn University on April 12, 2006. (In Thai). Retrieved December 24, 2009, from <http://www.cu-qa.chula.ac.th/News/12-4-2006-2.ppt>.

การอ้างอิงท้ายบทความ

ให้เขียนรายการเอกสารอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษ แล้วจัดเรียงลำดับรายการเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความตามลำดับอักษรชื่อสกุลของผู้แต่ง หรือชื่อเรื่องในกรณีที่ไม่มีชื่อผู้แต่ง หากเอกสารที่อ้างอิงไม่ได้เขียนด้วยภาษาอังกฤษ ให้แปลความหมายของชื่อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษ และวงเล็บท้ายชื่อเรื่องของเอกสารนั้นว่าต้นฉบับเป็นภาษาใด เช่น ระบุว่า (In Thai) ดังตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

Fang, J. R, Stueart, R. D., & Tuamsuk, K., eds. (1995). **World Guide to Library, Archive and Information Science Education.** IFLA Publications 72/73. Munich: K.G. Saur.

Lorsuwannarat, T. (2006). **Learning organization: From the concepts to practices.** (In Thai). 3d ed. Bangkok: Ratanatri.

2. บทความวารสาร

ชื่อสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. **ชื่อวารสาร**, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร.

Manmart, L. (2000). Current situation of technology management in Schools of Library and Information Science in Thailand. (In Thai). **Journal of Library and Information Science** . 18 (3): 1-24

Sahapong, S., Manmart , L., Ayuvat, D., & Potisat, S. (2006). A systematic review of the roles and competencies of medical information professionals (MIPs) in evidence-based medicine. **Ramathibodi Medical Journal** 29 (1):119-130.

Samutkhup, S., & Kittiarasa, P. (2003). Why was a female lower garment used as a wrapper of palm-leaf manuscripts in Northeast Thailand? An anthropology approach to Isan-palm-leaf manuscripts. (in Thai). **Art & Culture Magazine**, 24(6), 82-95.

3. บทความหรือเรื่องจากเว็บไซต์

ชื่อสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. Retrieved วัน เดือน ปีที่สืบค้น, from ระบุ URL ของเว็บไซต์

Bontas, E. P. (2005). Practical experiences in building Ontology-based retrieval systems. Retrieved 20 January 2010, from <http://userpage.fu-berlin.de/~paslaru/papers/swcase2005.pdf>.

Koanantakool, T. (1999). Getting ready for the new Millennium: What are the Thai Government's actions toward the year 2000?. Retrieved August 20, 1999, from <http://www.nectec.or.th/it-projects/>